

Sprog hos børn med autisme

Spredningen i sproglige færdigheder hos børn med autisme er enorm. Dette forhold vanskeliggør forskning inden for området, og omvendt bevirker forskningen og de valg – og ikke mindst fravalg – som autisteforskere er nødt til at foretage, at gruppen af børn med autisme kommer til at fremstå mere homogen, end den er

Cecilia Brynskov

Af Cecilia Brynskov, cand.mag. i nordisk og psykologi, ph.d.-stipendiat ved Psykologisk Institut, Aarhus Universitet

Formålet med denne artikel er dels at belyse, hvorfor det i autisteforskningen ofte er nødvendigt at 'homogenisere' gruppen af børn med autisme, dels at give et lille indblik i den spredning og de individuelle forskelle, der findes i gruppen, og som kun sjældent kan beskrives i forskningen.

Autisme er en genetisk baseret hjerneudviklingsforstyrrelse, som forårsager et livslangt handicap hos personen. Børn med den klassiske autistediagnose, *infantil autisme*, er kendetegnet ved vanskeligheder inden for socialt samspil og såvel verbal som non-verbal kommunikation samt ved stereotyp adfærd. Spredningen i funktionsevne er imidlertid overordentlig stor, hvilket ses på samtlige områder af børnenes udvikling. Intelligensmæssigt spæ-

der børnene fra dyb mental retardering (IQ<20) til exceptionelt høj begavelse. Tre fjerdedele har mental retardering (IQ<70). Hvad angår de sproglige færdigheder, forbliver en stor del, formentlig op mod halvdelen, uden funktionelt talesprog hele livet, mens resten får sprog på varierende niveauer, og der ses vanskeligheder inden for alle områder, fra fonetik over morfologi og syntaks til semantik og ikke mindst pragmatik (fx Rapin & Dunn, 2003).

Når man forsker i børn med autisme, er der flere forhold, der gør det nødvendigt at indsnævre gruppen af de børn, man inkluderer i en undersøgelse. Først og fremmest er der nogle lavpraktiske forhold, som fx om børnene overhovedet er i stand til at medvirke i en testsituation. På dette

grundlag ekskluderes som regel de mest retarderede, som der derfor stort set ikke er lavet forskning på baggrund af. I undersøgelser af den sproglige udvikling er det typisk også nødvendigt at ekskludere de ganske mange børn med autisme, der (endnu) ikke har noget ekspressivt sprog, samt de børn, som (endnu) ikke er i stand til at udpege billeder.

En anden væsentlig årsag til, at man kan være nødt til at indsnævre gruppen af børn med autisme, er, at det kan være svært at sammensætte en kontrolgruppe, der på alle andre områder end autismen adskiller sig så lidt som muligt fra undersøgelsesgruppen. Dette er nødvendigt, for at det ved tolkningen af resultaterne kan udelukkes, at de forskelle, man måtte have fundet,

Den foreliggende artikel af Cecilia Brynskov illustrerer i lighed med Rikke Vang Christensens indlæg i dette Logos-nummer, at de grupper, som undersøges på det audiologopædiske område, er præget af variation. I forskningssammenhæng udgør også personlige faktorer som alder og IQ en udfordring, som man

kan forsøge at skære væk eller lukke øjnene for. I forhold til såvel indsigten i forstyrrelserne som det kliniske arbejde virker det dog hensigtsmæssigt at forsøge at beskrive variationen og de individuelle karakteristika.

blot skyldes andre faktorer end autismen, fx IQ, alder eller sidehandicap. Disse matching-hensyn er grunden til, at langt størstedelen af den forskning, der er lavet i autisme, baserer sig på den bedst fungerende halvdel af gruppen, nemlig de børn, der har en IQ over 50, dvs. som enten er normalt begavede eller kun har let mental retardering. Selv i disse undersøgelser kan det være svært at foretage tilstrækkeligt holdbare matchinger, der muliggør konklusioner om, at eventuelle forskelle gruppe imellem alene skyldes autismen.

Vidt forskellige sproglige profiler

Som en del af et ph.d.-projekt er jeg i gang med en omfattende undersøgelse af sprog hos 4-6-årige børn med infantil autisme, og i den forbindelse har jeg på nuværende tidspunkt undersøgt godt 20 børn med autisme. Af de ovennævnte årsager har jeg valgt kun at inkludere børn med IQ > 50. De børn, der er blevet tilbudt deltagelse, er således i forvejen kun den bedst fungerende del af gruppen af børn med infantil autisme. Til trods for dette er der en overvældende spredning i gruppen, en spredning, der betyder, at jeg i mine undersøgelser er nødt til at foretage yderligere afgrænsninger.

Som en slags kompensation for, at de undersøgelser, jeg foretager, derfor uundgåeligt vil komme til at forstærke indtrykket af, at gruppen børn med autisme er en mere homogen gruppe, end den reelt er, vil jeg her præsentere nogle case-eksempler til illustration af den spredning, som kun sjældent formidles i forskningslitteraturen. (Alle anvendte navne er opdigtede).

Andreas er 5 år og har en IQ inden for normalområdet, et alderssvarende ordforråd og ingen fonologiske, morfologiske eller syntaktiske vanskeligheder. Derimod

er hans pragmatiske vanskeligheder iøjnefaldende. Han taler meget, især en del om LEGO, og er ikke videre opmærksom på, om jeg interesserer mig for det, han snakker om. Desuden har han nogle faste, lidt malplacerede vendinger, som han siger på præcis samme måde, hver gang han anvender dem, fx "Du godeste!", når situationer indeholder en overraskelse, og "Uhm, det smagte lækkert", hver gang han har taget et stykke frugt. Andreas har vanskeligheder af en art, der meget ofte er beskrevet i videnskabelige undersøgelser af sprog hos børn med autisme (fx Lord & Paul, 1997).

Simon er 6 år og er også normalt begavet. Han har nogle gennemgående udtalefejl, blandt andet [j] for [l], som resulterer i en del pudsige ord: *jås, jys, pjukker, ffyver, jært*. Hans egne sætninger er korte, og han har også svært ved at forstå længere sætninger, selvom han scorer alderssvarende på ordforrådstestene. Morfologisk er han ligeledes bagud, såvel impressivt som ekspressivt. De pragmatiske vanskeligheder, han har, lader til primært at være resultatet af begrænsningerne inden for de andre sproglige områder. Simon er et eksempel på den type af børn med autisme, som op gennem 80'erne og 90'erne – mens der var et noget ensidigt fokus på de pragmatiske vanskeligheder hos børn med autisme – kun sjældent blev beskrevet i litteraturen, men som der i løbet af de sidste ti år er kommet mere fokus på. Denne gruppe af tydeligt dysfatiske børn med autisme udgør en stor del af gruppen af børn med autisme (se fx Rapin & Dunn, 2003).

Marlene er 5½ og har mental retardering af lettere grad. Hun har også tilbagestående ordforråd, syntaks og morfologi. Hendes udtale er fin, og hendes prosodi er

naturlig. Jeg ser ikke umiddelbart nogen af de typiske pragmatiske vanskeligheder hos hende. Hun har god øjenkontakt og delt opmærksomhed, følger Grice's maximer (om fx tilpas informationsmængde) og lytter gerne, når jeg snakker. Men hun er meget initiativfattig, og kvantitativt producerer hun overordentligt lidt sprog. Den profil af sproglige vanskeligheder, som Marlene har, er sjældent beskrevet i autismlitteraturen.

De såkaldt sprogløse børn

Jeg har indtil videre undersøgt fem såkaldt sprogløse børn. I litteraturen omtales ofte, at ca. halvdelen af alle børn med autisme er "uden funktionelt talesprog", men der er en stor mangel på undersøgelser af disse børn, fordi de ofte må ekskluderes i gruppe-undersøgelserne. Det er derfor svært at få overblik over, hvilke forskellige funktionsniveauer denne gruppe af børn egentlig dækker over. Jeg har fået et begyndende indblik i dette og vil give to eksempler her.

Niklas er 6½ år. Testet med en almindelig sproglig IQ-test måles han til at have let retardering. På en ikke-sproglig IQ-test scorer han inden for normalområdet. Under mine undersøgelser hører jeg ham kun producere én bestemt lyd: ai-ai. Han kan imidlertid sagtens pege og dele opmærksomhed, så jeg kan let teste hans impressive ordforråd, hvor han klarer sig svarende til en godt 3-årig. Da jeg for en sikkerheds skyld tester det ekspressive ordforråd, "svarer" han på en del items med tegn-til-tale, og han gestikulerer desuden ivrigt, peger, smiler og "forklarer" med bevægelser, når han kan se, at jeg ikke helt forstår. Det, der umiddelbart lader til at være mest intakt hos ham, er hans kommunikative evner, og alt, hvad han kommunikerer, lader til at

følge alle centrale pragmatik-regler, men naturligvis er hans pragmatik generelt påvirket af, at han ikke kan tale. Denne type barn med autisme har jeg aldrig set beskrevet i autismlitteraturen.

Johannes er 5 år og vurderet på et børne-psykiatrisk hospital til at have let mental retardering. Han kan ikke pege og dele opmærksomhed, så der er en del test, han ikke kan medvirke til. Da jeg til at begynde med præsenterer den impressive ordforrådstest, opdager jeg, at han fokuserer blikket på det korrekte svar, dog næppe bevidst og slet ikke kommunikerende. På denne måde "svarer" han korrekt på ni ud af de tolv items, der er i det første sæt, hvorefter han ikke længere kan forstå tilstrækkeligt eller ikke længere orker at fokusere blikket på det rette billede. Selv hvis jeg havde accepteret hans blikudpegninger som korrekte svar, ville resul-

tatet være for lavt til at kunne registreres. På den ekspressive ordforrådstest er han kun i stand til at svare på fire items. På to items "svarer" han med en hvissen af første stavelse af ordet, fraværende og ud i luften. På to andre svarer han til min forbavelse med fulde sætninger: "Det'et træ" og "Det'en bil", inkl. de korrekte artikler. Moderen fortalte efterfølgende, at hun aldrig selv havde oplevet dette, men at hun enkelte gange havde hørt ham gentage to-ordskombinationer fra kendte tegnefilm. En sprogprofil som Johannes' er også sjældent beskrevet i litteraturen, om end lige netop ekkolalien, som moderen har oplevet, er nævnt i stort set al litteratur om emnet.

Konklusion

Den enorme spredning i sproglige færdigheder og profiler hos børn med autisme, som de ovenstående cases giver en antydning af, beskrives kun sjældent i forsk-

ningslitteraturen. Dette skyldes blandt andet, at det at foretage gruppeundersøgelser af børn med autisme fordrer, at man kun inkluderer et forholdsvis snævert udsnit af den samlede population. Desværre glider dette faktum ofte i baggrunden, og derfor kan man ved at læse autismlitteraturen let få det indtryk, at børnene udgør en forholdsvis homogen gruppe. Intet kunne være mere forkert.

Referencer

- Lord, C., & Paul, R. (1997). Language and communication in autism. In D. J. Cohen & F. R. Volkmar (Eds.), *Handbook of autism and pervasive developmental disorders* (2nd ed.). New York: Wiley.
- Rapin, I. & Dunn, M. (2003). Update on the language disorders of individuals on the autistic spectrum. *Brain and Development* 25(3), 166-72. □

TSK og E-LEARNING

Et udviklingsprojekt fra Danmark

I artiklen *Hvad kommer efter "Godt i gang"?* beskrev Palle Søvsø Nielsen i Logos 55 (februar 2009) et udviklingsprojekt ved Center for Tegnsprog. Redaktionen har fået en henvendelse fra projektets medarbejdere, Astrid Møller Jørgensen, Palle Søvsø Nielsen & Hanne Bidstrup, om, at projektet om døvblevne nu er afsluttet. Resultatet er blevet en fjernundervisningsportal **SIGN-E** (se www.sign-e.nu).

SIGN-E indeholder for det første en emneinddelt øvelsesrække i TSK (Tegnstøttet Kommunikation) for øvede TSK-brugere. Øvelserne, der dels er aflæsning af sekvenser på TSK og dels selvproduktionsøvelser, kan give en mere flydende og varieret TSK-kommunikation.

Muligvis giver øvelserne også brugeren større viden om anvendelsen af grammatiske elementer i TSK og muliggør bedre udbytte af TSK-tolkning.

For det andet indeholder portalen en TSK-TEGNBANK med ca. 2000 tegn, der vises med korte videoklip udført med stemme og i et tempo, der muliggør afkodning af både håndform og bevægelse. Tegnene kan ses både forfra og fra siden, hvilket letter indlæringen af, hvor og hvordan tegnene udføres.

SIGN-E er frit tilgængelig for alle interesserede på hjemmesiden www.sign-e.nu. Interesserede kan desuden læse mere om projektet i ALFs nyhedsbrev fra 04.02.2010 (se www.alf.dk). Projektgruppen, der for nylig har fået en mindre bevilling til fortsættelse af projektet, vil meget gerne have feedback fra Logos' læsere på doevbleven-kc@ucc.dk.